

Универзитет у Крагујевцу

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Број: 2912/1

28.10.2021. године

Декан Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, на основу члана 53. и 73. Статута Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, и члана 15. став 5. Правилника о пријави, изради и одбрани докторске дисертације, односно докторског уметничког пројекта Универзитета у Крагујевцу, донео је 28.10.2021. године

РЕШЕЊЕ

Ставља се на увид јавности Извештај Комисије за оцену научне заснованости теме докторске дисертације

„Одређење аутократије у савременој правној теорији“

и испуњености услова кандидата Јелене Јемуовић и предложеног ментора, за израду докторске објављивањем на интернет страници Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, у трајању од 15 дана.

Образложење

Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације *„Одређење аутократије у савременој правној теорији“* и испуњености услова кандидата Јелене Јемуовић и предложеног ментора, за израду докторске дисертације образована Одлуком Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, Број: IV-02-681/33 од 16.09.2021. године, доставила је Факултету Извештај, дана 08.10.2021. године.

Сагласно члану 9. став 2. Правилника о пријави, изради и одбрани докторске дисертације, односно докторског уметничког пројекта (2020), по добијеном позитивном мишљењу надлежних органа Универзитета у Крагујевцу, Факултет ставља на увид јавности достављени Извештај.

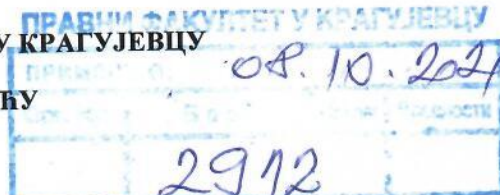
Имајући у виду наведено, донео сам решење како гласи у диспозитиву.

Решење доставити:

- Сајт Факултета,
- Архива.

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

ПРЕДМЕТ: Извештај Комисије за оцену научне заснованости теме докторске дисертације и испуњености услова кандидата и предложеног ментора за израду докторске дисертације.

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Крагујевцу бр. 2040/2.1.1 од 13.07.2021. године и Одлуком Већа за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу бр. IV-02-681/33 од 16.09.2021. године, формирана је Комисија за писање Извештаја за оцену научне заснованости теме докторске дисертације под насловом **“Одређење аутократије у савременој правној теорији”**, и испуњености услова кандидаткиње Јелене Јемуовић и предложеног ментора проф. др Срђана Ђорђевића, редовног професора Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Теорија државе и права, у следећем саставу: др Срђан Ђорђевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Теорија државе и права, председник; проф. др Дејан Матић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за ужу научну област Теорија државе и права, члан; доц. др Драгана Ђорић, доцент Правног факултета Универзитета у Новом Саду за ужу теоријскоправну научну област, члан.

ИЗВЕШТАЈ

1. Биографија и преглед научно-истраживачког рада кандидаткиње

Кандидаткиња Јелена Јемуовић је рођена 20. фебруара 1987. године у Новом Пазару. Основну школу и средњу Економску школу (економски техничар) је завршила у Новом Пазару са одличним успехом. Дипломирала је 7. јула 2010. године на Државном универзитету у Новом Пазару, на Департману за правне науке са просечном оценом 9,50. Мастер академске студије је завршила на Државном универзитету у Новом Пазару на Департману за правне науке 20. октобра 2011. године са просечном оценом 10. Одбранила је мастер рад на тему **“Контрола омбудсмана над радом управе”** са оценом 10. Докторске академске студије је уписала на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу школске 2011/2012. године на јавноправној и теоријскоправној ужој научној области. На докторским академским студијама је све испите положила са просечном оценом 9,20 и извршила је све друге обавезе предвиђене студијским програмом и Правилником о докторским студијама.

Кандидаткиња Јелена Јемуовић је запослена на Државном универзитету у Новом Пазару од 2011. године, и то у својству, најпре, демонстратора у настави, затим сарадника у настави а након тога, и тренутно, у својству асистента у настави. У раду се користи енглеским језиком. Добро познаје рад на рачунару и рад у Office-у и сродним програмима. Била је стипендиста Фонда за младе таленте Републике Србије школске 2009/2010 и 2010/2011. године.

Кандидаткиња Јелена Јемуовић је у свом досадашњем научно-истраживачком раду објавила већи број радова из области јавног права и области теорија државе и права којој припада и предложена тема докторске дисертације. Увидом у биографију кандидаткиње и листу објављених радова констатујемо да кандидаткиња Јелена Јемуовић испуњава све формалне услове за пријаву теме докторске дисертације.

Списак радова кандидаткиње Јелене Јемуовић:

1. Јелена Јемуовић, Појам, организација и надлежност институције омбудсмана, Правно-економски погледи, бр. 3, 2014, стр. 41-53; **некатегорисан**
2. Јелена Јемуовић, Нормативни оквир медијског извештавања о жртвама криминалитета у Републици Србији, TEMIDA, бр. 3, година 20, 2017, стр. 395-411; **M51**
3. Јелена Јемуовић, Систем азилне заштите у Републици Србији, Годишњак Факултета Безбедности, 2016, стр. 379-393; **M52**
4. Јелена Јемуовић, Заштита права пацијената у правном систему Републике Србије, Гласник Адвокатске коморе Војводине, година LXXXIX, књига 77, број 2, 2017, стр. 119-131. **M53**

2. Научни приступ проблему предложеног нацрта докторске дисертације и процена научног доприноса крајњег исхода рада

Комисија је сагласна са предложеном темом кандидаткиње Јелене Јемуовић под насловом **“Одређење аутократије у савременој правној теорији”**.

Насловљена тема докторске дисертације представља, по много основа, значајан изазов за научно истраживање у области правних наука. Реч је о теми која се односи на специфичан облик политичког поретка, аутократију, која по свим својим релевантним обележјима, представља контраст демократији као облику политичког поретка. Од стварања првих држава, демократија и аутократија су доминантне када је реч о организацији и уређивању државних заједница. Аутократија обухвата различите врсте негативних политичких система а од демократије се првенствено разликује по политичком плурализму. Док демократију карактерише готово неограничен плурализам, у аутократији политички плурализам или уопште не постоји или је привидан. У аутократским друштвима интереси државе и оних који владају стављају се изнад интереса грађана. Ауторитарност, као заједничка карактеристика различитих државних облика који су супротни демократији, подразумева тип поретка који контролише мањи број људи, који не подлежу правој изборности нити смењивости, док већина грађана нема могућност да учествује у вршењу власти. Уколико и дође до промене власти, циљ исте не огледа се у промени природе режима већ се то чини са намером да се једни властодржци замене другим. У таквом режиму, у којем је становништво лишено свих политичких права, не може се ни говорити о грађанима државе већ о поданицима.

Кандидаткиња је успоставила конструкцију предлога структуре докторске дисертације, сагласно дефинисаном предмету, циљу и хипотезама, и то на следећи начин:

СТРУКТУРА НАУЧНОГ РАДА

УВОД

1. Предмет и циљ истраживања
2. Значај истраживања и научна оправданост теме
3. Хипотезе научног истраживања
4. Научне методе истраживања
5. Структура научног рада

I ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ ТЕОРИЈСКЕ МИСЛИ О АУТОКРАТИЈИ

1. Античка мисао о аутократији
  - а) Платон
  - б) Аристотел
  - в) Полибије
2. Хришћанска мисао о аутократији
  - а) Тома Аквински
  - б) Свети Августин
3. Нововековна мисао о аутократији
  - а) Николо Макијавели
  - б) Жан Боден
  - в) Томас Хобс

II ОДРЕЂЕЊЕ АУТОКРАТИЈЕ У САВРЕМЕНОЈ ПРАВНОЈ ТЕОРИЈИ

1. Појам аутократије у савременој правној теорији
2. Елементи аутократије у савременој правној теорији
3. Тоталитаризам као доминантан облик аутократије у XX веку
  - 3.1. Фашизам
  - 3.2. Нацизам
  - 3.3. Стаљинизам
  - 3.4. Идеолози тоталитарне државе
    - 3.4.1. Карл Шмит
    - 3.4.2. Ђовани Ђентиле
    - 3.4.3. Карл Фридрих
    - 3.4.4. Збигњев Бжежински
  - 3.5. Критичари тоталитаризма
    - 3.5.1. Хана Арент
    - 3.5.2. Франц Нојман
    - 3.5.3. Ремон Арон
    - 3.5.4. Слободан Јовановић
    - 3.5.5. Рајнхард Кинл
    - 3.5.6. Ернст Нолте

3.6. Опстанак аутократије као облика политичког поретка и ставови савремених теоретичара о аутократији

3.6.1. Опстанак аутократије као облика политичког поретка

3.6.2. Ноам Чомски о аутократији

3.6.3. Франсис Фукојама о аутократији

III САВРЕМЕНЕ АУТОКРАТИЈЕ

1. Карактеристике савремених аутократија

1.1. Прикривене аутократије

2. Једностраначки систем

1.1 Северна Кореја

3. Исламске аутократије

2.1. Уједињени Арапски Емирати

2.2. Саудијска Арабија

IV ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ЛИТЕРАТУРА

У уводном делу ће бити указано, пре свега, на предмет и циљ рада. Анализираће се стање у предметној области, проблеми у теорији и пракси који су утицали на избор теме. Такође, у уводном делу пажња ће бити посвећена успостављеним хипотезама, научним методама које су у раду коришћене. На тај начин ће бити образложена потреба за научним истраживањем и писањем о предметној теми.

Да би се разумео неки појам, неопходно је пратити његов развој од почетка до краја. Тако прва целина рада носи назив □Историјски развој теоријске мисли о аутократији“, који је даље рашчлањен на следеће делове: □Античка мисао о аутократији“, □Хришћанска мисао о аутократији“ и □Нововековна мисао о аутократији“. У овом делу рада биће указано, дакле, на почетке научне мисли о аутократији и на то како је текао ток научне мисли до XX века.

Теоријска мисао античке Грчке о аутократији богата је и од изузетног значаја за њен каснији развој. У том смислу треба на првом месту поменути софисте који полазе од идеје да не постоји објективна и јединствена правда и истина већ да је све субјективно и да зависи од околности и људи. Према софистима, могућа су два начина владавине, а то су тиранија и демократија. Питагорејци, на челу са оснивачем Питагором (*Πυθαγόρας*), залагали су се за аристократски режим владавине који се заснива на начелима строге хијерархије као и на покорности грађана политичким вођама.

Када је реч о античким мислиоцима, највећи допринос теорији аутократије дали су Платон и Аристотел. Платон је био заокупљен идејом *најбоље државе* о којој је писао у својим делима. Приметна је разлика у ставовима које заузима у делима које је написао, а који представљају последицу његовог сазревања. Тако, Платон у □Држави“ пише о *идеалној држави*, каква би држава требало да буде и наводи да она може постојати само ако на врху хијерархије буду најмудрији, а то су филозофи. Поред филозофа, људе према способностима дели на војнике и произвођаче.

Као важан услов за функционисање идеалне државе, Платон наводи законе али и способност управљача. Сматра да снага не треба да лежи у законима већ у владару кога одликује разборитост. Законе притом посматра као □етичко-педагошке и политичке инструменте“ а не као скупове правних норми. Тако, сходно Платоновом схватању, идеална држава може бити само она у којој асполутну власт имају филозофи владари јер су једино они

способни да њоме управљају. Зато, уколико је неопходно, треба применити и принуду према њима у циљу обављања управљачке функције.

У □Законима□, Платон више не говори о томе каква би држава требало да буде већ каква она јесте и како да постане што боља. Док је у □Држави□ тиранију окарактерисао као најгори могући облик владавине, сада сматра супротно, да се из тираније може развити најбоља држава и то захваљујући моћи и сили коју тиранин има и којом може натерати народ да поштује законе.

Аристотелова учења била су од изузетне важности за каснији развој политичке мисли у целини. Као и његов учитељ Платон, и он се бавио питањем државних облика. Приликом утврђивања добрих и лоших државних облика, полазио је од питања ко је врховни носилац власти у држави и који је његов крајњи циљ. Према томе, добри облици државног уређења су они који за крајњи циљ имају општу корист док лоше облике карактерише старање о интересима и добробити искључиво оних који врше власт. Аристотел, као и Платон, такође говори о тиранији али искључиво као о лошем облику владавине у којој владар влада без икаквих ограничења. Као лоше облике владавине наводи и олигархију и демократију.

Аристотел се залаже за доношење закона иако је свестан да закони нису довољни за заустављање самовоље појединца. Ипак, сматра да ће се више правде обезбедити ако закон у истој мери обавезује и оног ко по закону треба да се понаша али и оног ко о закону одлучује.

Грчки историчар Полибије (*Πολύβιος*) усвојио је основне идеје Платона и Аристотела. Тако је усвојио Аристотелову класификацију државних облика односно као праведне облике владавине наводи монархију, аристократију и демократију док су изопачени облици тиранија, олигархија и охлократија.

Када је реч о средњем веку, неопходно је поменути хришћанску филозофију и њене представнике: Аурелија Августина (*Aurelius Augustinus*) познатог и као Свети Августин и Тому Аквинског (*Thomas Aquinas*). Свети Августин сматра се творцем филозофије хришћанске цркве а говорио је о постојању добре и лоше државе. Притом, према његовом схватању, добру државу ствара црква или макар указује на њу. У свом учењу посебно се бави проблемом легитимности власти.

Тома Аквински је био велики поштовалац Аристотеловог учења. Полази од става да је власт нужна и да долази од Бога. Ипак, власт у држави не установљава Бог већ људи па самим тим може постојати и рђава власт. Да ли ће власт бити добра или рђава зависи од тога да ли се врши ради остваривања општег добра или добра оног који влада.

Нововековну мисао о аутократији обележили су пре свега Николо Макијавели (*Niccoló Machiavelli*), Жан Боден (*Jean Bodin*) и Томас Хобс (*Thomas Hobbes*). Макијавели је био италијански државник, писац, филозоф, историограф и политички теоретичар. Његово најпознатије дело јесте "Владалац", који се заправо сматра приручником за владаре. Заговарао је став по коме је држава воља и дело владара а да владар мора бити изван свих обичајних и моралних норми. Такође, владар сходно Макијавелију не треба да бира средства да би постигао циљ што је касније послужило као основа за *макијавелизам*, политичку доктрину која заговара политику силе и моћи. Тако сматра да је неопходно толерисати чак и вршење злочина уколико се врше ради постизања неког опшег добра. То ипак не значи да Макијавели унапред оправдава спровођење тираније.

Макијавели је покушао да одговори на питање колико има облика државне власти као и на који начин се државна власт стиче и губи. Власт се према његовом схватању, између осталог, може стећи и насилним путем. Али теже је освојену власт сачувати него је освојити. Као услове опстанка власти, наводи неопходност постојања ауторитативног центра као и послушност оних над којима се влада што се обезбеђује стварањем осећаја страха код њих.

Жан Боден је први систематски изложио теорију суверености. Он сматра да је суверен хијерархијски највиша правна власт па је, према томе, његова власт законски неограничена док му се сви поданици морају покоравати, без права на отпор. Та покорност и оданост грађана произлазе из чињенице да се у основи суверене власти налази „Велики божански и природни закон”. Ипак, Боден поставља јасна ограничења суверености која се могу сврстати у три категорије: ограничења природног и божанског закона, основна историјска ограничења присутна у француској конституционалној теорији и ограничења која намећу основни закони.

Томас Хобс је на основу става да се закони заснивају на моћи и ауторитету државне власти, из друштвеног уговора развио теорију државног апсолутизма. У његовом најпознатијем делу, „*Левијатан*“, он између осталог каже да „Закони нису закони зато што су праведни, истинити и разборити, већ због моћи и ауторитета власти који стоји иза њих, услед заповести и воље који чине њихову снагу“. Такође, сматра да само апсолутна држава са моћним владаром може да буде гаранција опстанка и стабилности заједнице, будући да је „природно стање човечанства“ такво да је човек човеку вук. У односу према владару, грађане сматра поданицима. Између Боденове и Хобсове теорије о суверености постоје значајне сличности, али и разлике, о чему ће бити речи у предметном раду.

Други, најзначајнији део рада, посвећен је одређењу аутократије у савременој правној теорији. У том смислу се истиче политички правац који заговара постојање тоталитарне државе као и учење о таквој држави и улози такве државе у друштву познат као тоталитаризам. Први тоталитарни режими појавили су се у првој половини 20. века. Реч је о фашизму, нацизму и стаљинизму који су обележили значајан део људске историје.

Тоталитаризам представља свеобухватни систем политичке владавине који се углавном успоставља свуда присутном идеолошком манипулацијом а карактеришу га отворени терор и бруталност. Слободан Јовановић истиче да је важно обележје тоталитарне групе то да је у питању у себе саму потпуно затворена група а да је послушност према вођи и верност према друговима потпуна и безусловна.

Иако се фашизам, нацизам и стаљинизам убрајају у групу тоталитарних система, и имају бројне заједничке карактеристике, између њих постоје и значајне разлике. Тако италијански фашизам ставља акценат на идеал свемоћне државе док немачки нацизам на пиједестал поставља значај расе. За стаљинизам, најзначајнија је партија која одређује правац друштвеног деловања.

У оквиру овог рада, указаће се и на најзначајније теоретичаре који су се бавили тоталитаризмом, а самим тим фашизмом, нацизмом и стаљинизмом као и на сличности и разлике у њиховим ставовима. У том смислу, са једне стране, указаће се на критичаре тоталитаризма док ће се, са друге стране, пажња посветити и идеолозима тоталитарне државе. Када је реч о критичарима, направиће се посебан осврт и на Хану Арент која је дала значајан допринос изучавању тоталитаризма који је схватала као амбициозан пројекат који има за циљ да преобрази људску природу и лиши човека слободе. Франц Нојман написао је значајно дело „*Behemoth*“, о национал-социјализму и нацистичком режиму. Писао је и о диктатури и правило разлику између једноставне, цезаристичке и тоталитарне диктатуре. Његово писање о поменутој теми свакако је допринело разумевању тоталитаризма.

Арон Ремон (*Reymond Aron*) у свом делу „*Демократија и тоталитаризам*“ износи став о тоталитаризму и сматра да га је могуће различито дефинисати, зависно од становишта посматрача. Као његове главне елементе наводи:

- Тоталитаризам настаје у режиму у коме једна партија поседује монопол у области политичког деловања;
- Постојање идеологије која монополистичкој партији омогућава апсолутни ауторитет и та идеологија постаје званична државна истина;
- У циљу ширења те државне истине, држава има монопол над средствима насиља и средствима убеђивања;
- Бројне економске и професионалне активности подређују се држави;
- Спровођење полицијског и идеолошког терора.

Арон Ремон бави се и утврђивањем сличности и разлика између национал-социјалистичког и совјетског режима.

Када је реч о критичарима тоталитаризма, неопходно је поменути Слободана Јовановића. Он је својим радовима значајно допринео разумевању научне мисли о тоталитаризму. Нарочито треба поменути његово дело „*О тоталитаризму*“, у којем износи своја схватања о тоталитарној држави, тоталитарцима, о историјском али и о савременом значају тоталитаризма.

Рајнхард Кинл бавио се питањима либерализма и фашизма. Покушао је у својим радовима да одговори на питање који су то услови омогућили појаву фашизма. Притом, као релевантне, издваја друштвено-економске кризе али и политику владајуће класе чији допринос

се огледа у томе што владајућа класа фашистичком покрету обезбеђује новац за пропаганду док заузврат захтева обрачун против левице. Кинл такође истиче да се фашизам по методима владавине разликује од других облика владавине. Методи којима се користи су □терор и ирационализам, монопол пропаганде и слобода растерећења агресије.“

Ернст Нолте изучавао је фашизам притом се неограничавајући искључиво на фашизам у Италији односно Немачкој. У свом познатом делу □*Фашизам у својој епохи*“, он прави дистинкцију између раног, нормалног и радикалног фашизма. Сматрао је да је за разумевање појма тоталитаризма неопходно изучавати комунистичку и фашистичку идеологију упоредо што је и чинио.

Карл Шмит (*Carl Schmitt*), Ђовани Ђентиле (*Giovanni Gentile*), Карл Фридрих и Збигњев Бжежински сматрају се заговорницима тоталитаризма. Карл Шмит, немачки теоретичар права и политике, био је заговорник апсолутне државе. Остао је упамћен по томе што је постао члан Национал-социјалистичке партије 1933. Године а сматрао је да идеја вође представља кључну тачку тоталне државе. Настојао је да оправда нацизам и Хитлера што је довело до озбиљне реакције од стране значајног дела научне заједнице.

Ђовани Ђентиле био је главни теоретичар италијанског фашизма. Заговарао је идеју да државу као израз народа треба да карактерише медијска и економска надмоћ над појединцем. У том смислу, негира потребу за слободним тржиштем и истиче превласт државе у односу на појединце и њихове потребе.

Карл Фридрих и Збигњев Бжежински написали су значајно дело □*Тоталитарна диктатура и аутократија*“ у којем су разрадили идеје Хане Арент. Ипак, нису прихватили њену идеју да су тоталитарни режими са аспекта порекла супротни од традиционалних аутократија. У поменутом раду, аутори се нису бавили изучавањем тоталитаризма кроз историју већ су утврдили обележја која мора поседовати држава да би се окарактерисала као тоталитарна.

У оквиру другог дела рада, пажња ће бити посвећена и питању опстанка аутократије као облика политичког поретка у будућности као и ставовима савремених теоретичара о овом питању.

Демократије, као пожељног облика политичког поретка, не одричу се ни најнегативнији политички режими. И они се позивају на демократију, што у званичном називу државе, што у највишем правном акту. Ипак, и демократија се суочава са бројним проблемима. Тако демократске институције заправо постају фасаде а политичке одлуке доносе се од стране неконтролисаних центара, политичке странке финансирају разни лобији, манипулише се политиком.

Иако се данас ниједна држава званично не одређује као аутократија, неспорно је да су ауторитарне тенденције присутне у великом броју држава. Основ разумевања демократије огледа се и у легитимности државне власти односно сагласности већине грађана са постојећим системом владавине. С обзиром да спровођење избора у државама све чешће карактерише опадање броја грађана који учествују у самом изборном процесу, да грађани губе поверење у представнике власти, оправдано се поставља питање легитимности у тим државама.

Чињеница је да се бројне државе суочавају са кризом демократије што логично погодује успону аутократије. У прилог томе говори стање у бројним политичким системима које карактерише недостатак политичког плурализма, у којима је присутна цензура, не постоје гаранције независног правосуђа, угрожавају се грађанска права и слободе. Дакле, јасно је да у бројним демократијама егзистирају елементи аутократије а нема назнака да ће у будућности бити другачије. Ипак, питање је да ли ће аутократија одузети примат демократији као доминантном облику политичког поретка.

Овим и сличним питањима бавио се Ноам Чомски (*Noam Chomsky*) који се сматра једним од најзначајнијих теоретичара савременог анархизма и који је дао немерљив допринос проучавању савременог друштва. Он се залаже за демократију али је уједно против демократије каква постоји данас. Истиче да се она користи као моћно идеолошко оружје које је одговорно за бројне злочине. Чомски говори о колапсу демократских система и указује на опасност као последицу тог колапса а то је појава тоталитарних владавина. Притом првенствено мисли на европске демократије а као њиховог највећег непријатеља наводи Европску унију. Европска

унија је та која одлучује како ће се водити политика у појединим земљама а не бирачи конкретних држава.

Франсис Фукојама (*Francis Fukuyama*) познат је по својој тези о „крају историје” која се заправо односи на „крај људске мисли о примарним начелима”. По његовом схватању, након окончања Хладног рата, победа либералне демократије над недемократским системима означила је „крај историје” а то значи да је човечанство пронашло најбољи модел друштвеног уређења. Тај модел је, дакле, либерална демократија, која је у стању да реши највећи број проблема у друштву, без противречности. Разлог томе лежи у чињеници што је либерална демократија једини друштвени систем који има масовну подршку и што се показао као најстабилнији систем.

У оквиру трећег дела рада бавићемо се савременим аутократијама. Посебна пажња биће посвећена њиховим карактеристикама али и прикривеним аутократијама које су карактеристичне и за бројне државе које се формално одређују као демократије.

Тако се у савременим аутократијама често формирају државни органи који су по називу слични органима који постоје у демократијама. Аутократије, примера ради, често карактерише и постојање законодавних органа али они не врше своју функцију тј. не представљају народ. На тај начин се ствара привид демократије кроз формално постојање демократских елемената.

Карактеристике на основу којих државе можемо одредити као демократије, аутократије или прикривене аутократије није лако дефинисати. Поред представника науке тиме се баве и различите организације.

Freedom House је независна организација посвећена унапређењу слобода широм света. Сваке године објављује извештај у коме наводи које земље су слободне, које су делимично слободне а које нису слободне. Параметри које у истраживању и класификацији земаља у једну од поменутих категорија користе су политичка права и грађанске слободе. Када је реч о политичким правима, акценат се ставља на изборни процес, политички плурализам и партиципацију као и на функционисање владе. Питања везана за грађанске слободе груписана су у четири категорије: слобода мишљења и изражавања, колективна и организациона права, владавина права и лична права. Свака земља из области политичких права може добити од 0-40 поена а за грађанске слободе од 0-60. На основу укупног броја бодова одређује се статус земље односно да ли је реч о слободној, делимично слободној или земљи која није слободна. Аналитичари који припремају извештаје користе различите изворе као што су вести, академске анализе, извештаји невладиних организација као и резултате теренских истраживања.

База података *Polity* намењена је академским истраживачима. Од оснивања до данас прошла је кроз више развојних фаза. *Polity 4* састоји се из два дела, једног који индексира податке о насилним променама власти док се други односи на карактеристике и промене политичких режима. Ова база користи индикаторе демократије и индикаторе аутократије у циљу упоредне квантитативне анализе. Као индикатори демократије узимају се постојање институција, извршност одлука демократских институција као и поштовање грађанских слобода. Дакле, да би се могло говорити о демократском систему неопходно је да такав систем грађанима омогућава да смене носиоце политичке власти на изборима који се редовно одржавају, који су отворени и слободни. Индикатори аутократије су следећи: некомпетитивност у политичкој партиципацији, затвореност у политичкој партиципацији, моћ концентрисања власти у једној особи (телу). Према овој бази, модерне аутократије карактерише избор носиоца извршне власти унутар политичке елите, постојање широких овлашћења односно, другим речима, власт је ограничена путем минималних институционалних ограничења. Најновија верзија ове базе података, *Polity 5*, прати промене режима и пружа годишње процене њихових карактеристика.

Данас се, када је реч о модерним облицима аутократије, посебно издвајају једностраначки системи и исламске теократије. Политичке партије су основ политичког организовања без којих се не може замислити политички плурализам.

У једнопартијским државама долази до идентификације партије и државе. То јединство долази до изражаја као превласт партијског на рачун државног и општедруштвеног интереса. Превласт партије манифестује се као манипулација државних интереса и злоупотреба свих функција државе.

Данас се, као типичан представник једностраначког система издваја Северна Кореја. Реч је о аутократској држави у којој влада једна особа такозвани Врховни вођа. Политички систем Северне Кореје је јединствен од њеног настанка. До 1945. године Кореја је била јапанска колонија када је дошло до поделе на Северну Кореју под контролом Совјетског Савеза и Јужну Кореју коју су контролисале Сједињене Америчке Државе. 1948. године званично је формирана Демократска Народна Република Кореја чија је званична државна идеологија "Џуче идеја" чији је творац Ким Ил Сунг а која полази од идеје да је „човек господар свега и одлучује о свему”.

Државом влада династија Ким већ три генерације. Ким Ил Сунг (*Kim Il-sung*) био је лидер ове државе од њеног настанка па до смрти 1994. године. У Уставу уписан је као „вечни вођа”. Њега је наследио Ким Џонг Ил (*Kim Jong-Il*), који је владао до 2011. године, док је актуелни владар његов најмалађи од тројице синова, Ким Џонг Ун (*Kim Jong-un*). У преамбули Устава Народне Демократске Републике Кореје истиче се да је Ким Џонг Ил био непоновљиви патриота и бранилац социјалистичке Кореје, који је, полазећи од идеологије Ким Ил Сунга, додатно ојачао и развио државу, постављајући достојанство и моћ нације на највиши ниво.

Чланом 4. поменутог устава предвиђено је да се носиоцем суверености сматра радни народ (радници, војници, интелектуалци...) који државну власт врше посредством представничких органа, Врховне народне скупштине и локалних скупштина на свим нивоима док је чланом 5 прописано да се сви државни органи формирају и делују по принципу демократског централизма. Врховна народна скупштина је, дакле, формално најважнији орган власти и у њену надлежност спада избор председника државе, судија Уставног суда, Владе, председника Владе и Националног комитета одбране. Гласање за представнике Парламента одржава се на сваких пет година али прави избори заправо не постоје. Бирачи гласају за кандидата којег претходно одабере режим. У стварности, државом влада један човек.

Северна Кореја се може окарактерисати као отворена аутократија а често је називају последњом комунистичком диктатуром. Земља се налази у својеврсној изолацији од остатка света док је народ приморан да живи по правилима вође. Ким Џонг Ун чини све како би учврстио позицију на челу државе а у прилог томе говори и најновија промена Устава Северне Кореје до које је дошло 2019. године. Уставне промене омогућиле су му да истовремено врши функцију шефа државе и главног команданта војних снага. Ова држава је према извештају „Polity 4“ из 2017. године оцењена као потпуно институционализована аутократија док је Freedom House окарактерисао као неслободну државу са 3 поена укупно од могућих 100 који се додељују за политичка права и грађанске слободе. Реч је о извештају за 2020. годину.

Однос ислама и демократије одавно је предмет промишљања у научној мисли. Према западној политичкој мисли, сваки политички поредак у коме је религија на првом месту мора се окарактерисати као недемократски. Разлог томе је чињеница што се у теократским државама целокупни друштвени живот, па и политички, заснива на верским начелима. Такође, у оваквим државама постоји ризик да политичка власт добије потенцијално неограничену моћ јер световна власт проистиче из духовне. Са друге стране, происламска мисао је прилично хетерогена, од схватања да ислам подразумева демократију до оних који негирају постојање било које везе између ислама и демократије.

У том смислу се и сувереност другачије схвата у односу на западну политичку теорију. У Исламу сувереност припада Богу који се сматра врховним законодавцем. По овом учењу, исламске теократије темеље се на Божјем закону који је садржан у Кур'ану и Суни пророка Мухамеда. Владари на земљи као „Божји представници” своју власт изводе из Божјег закона и владају у складу са таквим законом.

Временом се показало немогућим уредити живот верника у целости Кур'аном и Суном јер се појављују нови друштвени односи које треба регулисати. То је за последицу имало доношење нових норми које су интерпретирани као примена постојећих норми на нове друштвене односе. Ово је учињено како би се одржало учење о Богу као једином законодавцу што је главна одлика исламске јуриспруденције.

Дакле, као основна карактеристика исламских теократија истиче се велики утицај религије и представника религије на сам процес вршења власти. Читава државна организација у оваквим државама заснива се на шеријатском праву. Као примере исламских аутократија навешћемо Саудијску Арабију и Уједињене Арапске Емирате.

Саудијска Арабија је савремена исламска аутократија у којој се пориче свака идеја демократије. Земљом управља краљевска породица чији чланови контролишу све сегменте политичког, економског и друштвеног живота. За њу је карактеристично одсуство свих демократских процеса те се не може говорити о могућности смене власти.

Саудијска Арабија је заправо апсолутна монархија заснована на фундаменталистичкој интерпретацији исламског права. Као пример класичне аутократије карактерише је непостојање представничког тела изабарног од стране народа и писаног устава. Устав формалноправно постоји али се заправо ради о Основном закону који врши функцију највишег правног акта али је заправо прокламован у облику краљевског декрета.

Основним законом предвиђено је да право владања припада синовима оснивача краљу Абдул Азиз бин Абдул Рахман ибн Фаисал Ал Саиду (*Abdul Aziz bin Abdul Rahman ibn Faisal Al Saud*) и „синовима синова” који треба да владају у складу са Светом књигом. Власт моћ заснива на Светој књизи и Сунни који су изнад овог и свих других закона. Грађани се чланом 6 обавезују на послушност и покорвање владару, како у благостању тако и у невољи. Позивање на религију присутно је и у члану 11 у коме се истиче да ће се саудијско друштво чврсто држати „Божанског ужета” и да ће грађани заједнички деловати за добробит друштва, на побожности и узајамној помоћи и да ће деловати у циљу избегавања раздора.

Иако Основни закон формалноправно прокламује људска права нису дате гаранције које би омогућиле остваривање основних права и слобода као што су слобода говора, слободно исповедање вере или право грађана да учествују у политичком животу. Такође је карактеристично непостојање норми којима би се ограничила власт а чак су у закону садржане неке норме које су подложне екстензивном тумачењу. Таква је и она којом ће свака активност масовних медија и других средстава изражавања усмерена на угрожавање државне безбедности, имиџа државе, вређање људских права и достојанства, бити забрањена.

Стање у области људских права у целини је веома лоше због чега је Саудијска Арабија константно предмет критика од стране бројних организација које се баве заштитом људских права. Према извештају Freedom House организације за 2020. годину, Саудијска Арабија остварила је скор од 6 поена за грађанске слободе и свега 1 поен у области политичких права што је сврстава у апсолутне аутократије.

Уједињени Арапски Емирати такође представљају апсолутистичку монархију а уређени су као федерација састављена од седам емирата која располаже одређеним овлашћењима на државном нивоу. На унутрашњем нивоу, сваки од седам емирата представља апсолутистичку монархију у којима грађани немају апсолутно никакав утицај на власт. Целокупна законодавна, извршна и судска власт припада седморици владара. Они су чланови Савезног врховног савета који је највиши извршни орган у земљи. Овај орган је истовремено и најзначајнији орган законодавне власти.

У Уједињеним Арапским Емиратима забрањено је оснивање и деловање политичких странака. Према подацима Freedom House, од 2011. године Уједињени Арапски Емирати делују у циљу сузбијања опозиционих активиста. Такође, не постоји слобода медија а новинари често бивају прогоњени због пружања подршке активистима за заштиту људских права. Грађанима није допуштено слободно изражавање ставова о политици и другим друштвено релевантним темама. Бројни закони омогућују кривично гоњење у таквим ситуацијама док су прописане инкриминације прилично неодређене. Тако грађани могу одговарати за подривање националне безбедности, нарушавање угледа државе,... Судска власт не ужива самосталност и независност чак судске одлуке често подлежу преиспитивању од стране политичких лидера. Извештавајући о слободи у свету за 2020. годину, Freedom House је објавио да је укупни скор 17 од могућих 100 поена који су Уједињени Арапски Емирати добили за политичка права и грађанске слободе.

3. Мера у којој образложење предмета, метода и циља уверљиво упућује да је предложена тема од значаја за развој науке

Тема наведене докторске дисертације је оправдана како са теоријског тако и са практичног становишта. Теоријска оправданост огледа се у недостатку радова који обрађују

предмет овог рада. Односно, не постоје радови који пружају свеобухватан преглед научне мисли о аутократији. Постоје радови који се односе на одређене делове предметног истраживања а највећи број међу њима посвећан је тоталитарним системима који су постојали у XX веку. Реч је о нацизму, фашизму и стаљинизму. О тоталитаризму и његовим облицима писали су бројни страни аутори. Франц Нојман (*Franz Neumann*) написао је значајно дело „*Behemoth. The structure and practice of national socialism*” које представља студију о нацистичком режиму а значајна је и његова студија о политичкој и правној теорији под називом „Демократска и ауторитативна држава”. Ернст Нолте (*Ernst Nolte*) о фашизму је писао у књизи „*Die Krise des liberalen Systems und die faschistischen Bewegungen*”. Када је реч о овој теми, незаобилазна је Хана Арент (*Hannah Arendt*) и њени „Извори тоталитаризма”. Од домаћих аутора треба издвојити Слободана Јовановића и његово дело „О тоталитаризму” као и Милијана Поповића који је написао дело „Правна и тоталитарна држава”.

Монографија „Модерни недемократски режими насиља” аутора Зорана Крстића заслужује пажњу када је реч о делима који се баве проблематиком модерних облика аутократије. И други савремени мислиоци своје радове посветили су овој теми, попут Семјуела Хантингтона, Рајнхарда Кинла (*Reinhard Kühnl*), Збигњева Бжежинског, Карла Ј. Фридриха.

Аутократски режими нису реликт прошлости. Постојање политичког плурализма, слободно кандидовање и бирање носилаца политичких функција није увек доказ постојања демократије нити гаранција одсуства аутократије. Иако су ретке аутократије отвореног типа, прикривене аутократије су прилично бројне. Због тога овом питању треба посветити нарочиту пажњу. Такве су бројне државе које се формално одређују као демократије. Оне неретко не само да прокламују људска права и слободе већ предвиђају и правне механизме њихове заштите али у стварности њихово уживање није омогућено или је условљено. У том смислу важно је акценат ставити на одређење аутократије у савременој правној теорији али и на постојање савремених аутократских поредака и њихових карактеристика.

Према извештају *Freedom House-a*, демократија се последњих година суочава са озбиљном кризом. Криза се нарочито уочава када су у питању гаранције за фер и слободно одржавање избора, права мањина, слободе медија и владавине права.

Оправданост предметног рада огледа се у томе што ће у оквиру једног рада бити приказан развој теоријске мисли о аутократији. Дакле, на једном месту ће бити сажета схватања најважнијих теоретичара који су писали о аутократији, њеним облицима и карактеристикама на основу којих ће бити изведени закључци о оправданости овог политичког поретка кроз историју. То ће научној и стручној јавности омогућити да стекну увид у веома важну и актуелну тему читањем једног рада. Такође, посматрано са практичног аспекта, допринос рада огледа се у приказу савремених ауторитетних попут Северне Кореје и Саудијске Арабије. У раду ће се, дакле, анализирати и политички системи земаља који су по својим основним карактеристикама аутократски.

4. Образложење теме за израду докторске дисертације омогућава закључак да је у питању оригинална идеја или оригиналан начин анализирања проблема

Истраживање аутократије, као једног од облика политичког поретка, свакако је веома значајно, како за теорију тако и за праксу. Истраживање на ову тему ће допринети јаснијем схватању аутократије као и прецизном сагледавању свих њених карактеристика. На јасан начин ће бити извршена дистинкција између демократије и аутократије као два, потпуно супротна, облика политичког поретка. Образложење теме за израду наведене докторске дисертације несумњиво даје за право Комисији да закључи да је реч о оригиналној идеји као и о оригиналном начину анализирања проблема који се, у вези са израдом ове теме, могу појавити.

5. Усклађеност дефиниције, предмета истраживања, основних појмова, предложене хипотезе, извора података, метода анализе са критеријумима науке уз поштовање научних принципа у изради коначне верзије докторске дисертације

Предмет истраживања је дефинисан у складу са основним критеријумима науке, научно прецизно и усаглашено са научним принципима који се користе приликом израде сваке докторске дисертације. Научна конструкција појмова је разумљива те се на основу тога изводи закључак да се кандидаткиња налази на сигурном научно-истраживачком путу приликом постављања основних принципа докторске дисертације.

Кандидаткиња у својој пријави теме докторске дисертације наводи једну основну хипотезу и шест посебних хипотеза.

Основна хипотеза на којој се темељи предмет истраживања везује се за претпоставку да је за разумевање појма аутократије неопходно пратити развој научне мисли о њој од античког периода па до данас. Многи теоретичари бавили су се проучавањем појма и различитих облика аутократије. Још од Платона (Πλάτων) и Аристотела (Ἀριστοτέλης) датирају схватања о добрим и лошим облицима владавине што је био предмет проучавања и римских филозофа. Значајан допринос дали су и хришћански схоластичари и правници као и ренесансни теоретичари. У XX веку научна мисао о аутократији достиже врхунац, кроз теорије о тоталитаризму као најрадикалнијем виду аутократије. И представници савремене правне теорије настављају да се баве овим обликом политичког поретка. Интересовање правне теорије за аутократију не смањује се а разлог томе огледа се у чињеници што и данас у свету постоје аутократски системи.

Посебне хипотезе:

1. Зачетке научне мисли о аутократији налазимо још код античких мислилаца.
2. Хришћански схоластичари и правници дали су свој допринос развоју научне мисли о аутократији.
3. Теоријску мисао о овом облику политичког поретка настављају и нововековни теоретичари.
4. Пажњу правника нарочито су заокупиле аутократије XX века првенствено фашизам, нацизам и стаљинизам.
5. Теоретичари који припадају савременим правним теоријама су своје радове посветили појму и различитим облицима аутократије.
6. Иако су данас бројније прикривене аутократије, аутократије отвореног типа не припадају искључиво прошлости већ постоје и данас у свету.

Очекивани резултати треба да потврде постављене истраживачке хипотезе.

Прво, настојаће се да се утврди свеобухватни положај аутократије, као облика политичког поретка, и то од античких времена па све до данашњих дана јер се једино на тај начин ова појава може сагледати на свеобухватан начин.

Друго, видећемо да бројни фактори, како друштвени тако и политички утичу на сам појавни облик аутократије али и на њене кључне карактеристике.

Треће, приметимо да су се бројни теоретичари права бавили овим феноменом и да су, у складу са тим, заузимали различита вредносна становишта о томе, неки позитивна а неки негативна.

Четврто, битно је расветлити положај грађана у оквиру конкретних појавних облика аутократије. Иако појавни облици аутократије имају сличности међу собом ипак се мора истаћи и чињеница да међу њима има и кључних различитости који утичу на особеност одређеног појавног облика аутократије.

Приликом обраде предмета рада кандидаткиња ће користити различите научне методе. С обзиром на то да се појму аутократија придају различита значења, право значење у контексту рада не може се утврдити без употребе логичког метода који је један од кључних у тумачењу. Историјски метод ће бити коришћен у циљу праћења историјског развоја научне мисли о аутократији. Упоредни метод ће омогућити да се изврши компарација различитих теорија које се баве предметом рада али и да се утврди које су им карактеристике заједничке односно да се издвоје сличности и разлике. Правно-догматски метод, као метод који има за циљ да утврди право значење правне норме, користиће се приликом анализе правних система савремених аутократских режима односно приликом анализе њихових уставних и законских норми.

Обрада предмета рада допуњена је и другим научно-правним методама као што су метода генерализације, анализе и синтезе, индуктивна и дедуктивна метода као и метода апстракције. Тек свеобухватним прегледом појма аутократије остварујемо крајњи циљ рада а то је разумевање појма аутократије у различитим историјским моментима као и утврђивање карактеристика савремених аутократија.

6. Компетентност ментора

Предложена тема докторске дисертације под насловом „**Одређење аутократије у савременој правној теорији**“ припада пољу друштвено-хуманистичких наука, научној области правне науке, у којој научној области Теорија државе и права.

За ментора предложене теме докторске дисертације је предложен **проф. др Срђан Ђорђевић, редовни професор на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу.**

Референце ментора, у складу са стандардом 9 за акредитацију студијског програма докторских академских студија:

1. ĐORĐEVIĆ, Srđan. Економске вредности у уставним преамбулама = Economic values in the constitutional preambles. Економика, ISSN 0350-137X. [Štampano izd.], 2015, год. LXI, бр. 1, стр. 131-139. [COBISS.SR-ID 513132720] – **ERIH листа**
2. ĐORĐEVIĆ, Srđan S., VLADETIĆ, Srđan S. Рудолф Цистлер - viva vox Serbiae : судски процес и одбрана учесника Сарајевског атентата 1914. Српска политичка мисао, ISSN 0354-5989. Штампано изд., 2014, св. 44, бр. 2, стр. 93-110. <http://www.spmbeograd.rs/spm/CD-SPM-2-2014.pdf>. [COBISS.SR-ID 513016496] – **M24**
3. ĐORĐEVIĆ, Srđan, PALEVIĆ, Milan, RAPAJIĆ, Milan M. Coalition Government and Possible Course of UK Political and Electoral System Reform after 2010 Parliamentary Elections. Lex localis, ISSN 1581-5374, 2013, vol. 11, br. 2, str. 157-176. [COBISS.SR-ID 512882608] – **M22**
4. RADOSAVLJEVIĆ, Marija, ĐORĐEVIĆ, Srđan. Die Autonomie der Vojvodina im verfassungsrechtlichen System der Republik Serbien. У: GAMPER, Anna (ur.), et al. Föderale Kompetenzverteilung in Europa, (Nomos eLibrary). 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 2016, str. 455-485. [COBISS.SR-ID 513309360] – **M13**
5. ĐORĐEVIĆ, Srđan. Савремена држава као услужни сервис грађана. У: MIĆOVIĆ, Miodrag (ur.). Услуге и заштита корисника : [зборник реферата са Међународног научног скупа одржаног 8. маја 2015. године, на Правном факултету у Крагујевцу]. Крагујевац: Правни факултет Универзитета, Институт за правне и друштвене науке, 2015, стр. [801]-809. [COBISS.SR-ID 513119408] – **M31**

6. ĐORĐEVIĆ, Srđan. Political and Teritorial Autonomy of Vojvodina in Serbia. Y: KARLHOFFER, Ferdinand, PALLAVER, Gunther. *Federal Power-Sharing in Europe*. Baden-baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2017. Str. 251-264. ISBN 978-3-8487-4043-7. [COBISS.SR-ID 513346736]- M14
7. ĐORĐEVIĆ, Srđan. Ekonomija u iranskom Ustavu = Economy in the Iranian Constitution. *Socioeconomica : naučni časopis za teoriju i praksu društveno -ekonomskog razvoja*. 2015, god. 4, br. 7, str. 195-196. ISSN 2217-7558. <http://socioeconomica.info/xmlui/bitstream/handle/11171/171/13.%20Djordjevic.pdf?sequence=1>, DOI: doi. [COBISS.SR-ID 513134512]- Econlit list

7. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

Након увида у приложену пријаву и на основу чињеница и ставова изнетих у претходним тачкама Извештаја, Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације и испуњености услова кандидата и предложеног ментора за израду докторске дисертације доноси следеће

ЗАКЉУЧКЕ

1. Кандидаткиња Јелена Јемуовић испуњава све услове за пријаву теме докторске дисертације прописане Законом о високом образовању, Статутом Универзитета у Крагујевцу и Статутом Правног факултета Универзитета у Крагујевцу с обзиром на то да је положила све испите и испунила све обавезе предвиђене студијским програмом докторских академских студија Правног факултета Универзитета у Крагујевцу и да је објавила потребан број радова из научне области из које пријављује тему докторске дисертације.
2. Тема докторске дисертације коју је кандидаткиња предложила припада научној области изабраног студијског програма и научној области за коју је Правни факултет Универзитета у Крагујевцу матичан.
3. Предложена тема докторске дисертације је добро формулисана и образложена, од значаја је за развој науке и представља оригиналну идеју па је из тих разлога подобна за обимнију научну обраду у форми докторске дисертације.
4. Предложени ментор, др Срђан Ђорђевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу, је биран за ужу научну област Теорија државе и права, којој припада предложена тема докторске дисертације, испуњава услове да буде ментор за вођење докторских дисертација у складу са стандардом 9 за акредитацију студијских програма докторских академских студија на високошколским установама и не води више од 5 доктората истовремено.

Комисија за оцену научне заснованости теме докторске дисертације и испуњености услова кандидата и предложеног ментора за израду докторске дисертације упућује Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Крагујевцу и Већу за друштвено- хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу

ПРЕДЛОГ

да донесе одлуку којом се кандидаткињи Јелени Јемуовић одобрава израда докторске дисертације под називом “Одређење аутократије у савременој правној теорији.”

Комисија прихвата предлог кандидаткиње и за ментора предлаже др Срђана Ђорђевића, редовног професора за ужу научну област Теорија државе и права на Правном факултету Универзитета у Крагујевцу.

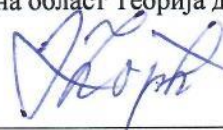
ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

др Срђан Ђорђевић, редовни професор,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу,
ужа научна област Теорија државе и права

др Дејан Матић, ванредни професор,
Правни факултет, Универзитет у Крагујевцу,
ужа научна област Теорија државе и права

др Драгана Ђорић, доцент,
Правни факултет, Универзитет у Новом саду,
ужа теоријскоправна научна област